

УДК 614.8:94(477):355.4:347.64:303.442(045)

*В. Платонов, доктор філософії (Ph.D.) з психології,
н.с. лаб. (ORCID 0000-0001-7013-8660)
Національний університет цивільного захисту України*

ПІРОТЕХНІКИ ДСНС УКРАЇНИ: ВІД ІСТОРІЇ СТАНОВЛЕННЯ СЛУЖБИ ДО СИМВОЛУ «ГЕРОЇВ БЕЗ ЗБРОЇ»

В статті розглядається проблема становлення професії піротехнік ДСНС в нормативно-правовому та іміджевому аспектах. В даному випадку ми вважаємо, що чіткість законодавчої та встановлення нормативно-правової бази й статутів формують зовнішній образ не тільки самої служби, а й її працівника.

Проведений аналіз документів показує шлях трансформації служби порятунку та її підрозділів, який обумовлений численними переходами з-під підпорядкування колишніх відомств до новоствореного Міністерства з надзвичайних ситуацій, що спричиняло помилкове ставлення до роботи піротехніків, тобто прирівнювали їх до військових формувань Збройних Сил. Хоча з остаточним становленням служби в ДСНС ситуація зазнала позитивних змін у сприйнятті піротехніків як працівників саме ДСНС, так і важливості їхнього внеску в забезпечення безпеки населення.

Результати проведеного-контент аналізу вказують на зміну динаміки сприйняття працівників піротехнічних підрозділів, відомчої структури та їх діяльності. Основними критеріями, які впливають на загальне сприйняття служби та її імідж, є встановлена форма, захисне спорядження, висвітлення в ЗМІ, згадування точної назви професії та відомства. Визначено, що до утворення ДСНС прослідковувалося нехтування в використанні чіткої термінології та згадування служби порятунку, а інформація подавалася в загальному вигляді. Це мало негативний вплив, що приводило до помилкового сприйняття населенням діяльності піротехніків служби порятунку. Тобто створювалось узагальнене уявлення діяльності фахівців служби порятунку на рівні з військовими Збройних Сил.

В реаліях сьогодення, ця ситуація має позитивну динаміку в виділенні піротехніків ДСНС України, як фахівців з гуманітарного розмінування та їх виокремлення від працівників інших відомств, які виконують саперну діяльність.

Ключові слова: піротехнік; сапер; гуманітарне розмінування; історія становлення служби; імідж Державної служби України з надзвичайних ситуацій; динаміка образу піротехніка в суспільстві; сприйняття образу піротехніка.

Вступ. Складні безпекові умови, які випали на сьогодення України, показують цінність та важливість функціонування Державної служби України з надзвичайних ситуацій (далі – ДСНС), а за рятувальниками закріпився вислів «Герої без зброї». Мабуть, однією з найскладніших в межах ДСНС на сьогодні є професія піротехніка. Фахівці-піротехніки з перших днів широкомасштабного вторгнення довели свою рішучість,

силу та мужність, знешкоджуючи ворожі вибухонебезпечні предмети (далі – ВВП), які несуть пряму загрозу населенню. Сучасний образ фахівця-піротехніка ДСНС формувався тривалий час, а сам професійний напрям піротехнічних робіт, як і система цивільного захисту, пережив багато змін та реформ, що вводилися на державному рівні. Вказані чинники значно вплинули на імідж піротехніків та показали важливість їх

внеску для запобігання надзвичайних ситуацій. Становлення професії піротехнік в системі ДСНС має динамічний характер. Піротехнічна справа в умовах сьогодення досить швидко розвивається, відповідаючи цим на складні виклики сучасності.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Становлення служби цивільного захисту в Україні бере свій початок з часів обрання незалежності. До цього, значним поштовхом до змін в системі цивільної оборони та пожежної охорони тодішнього СРСР стала катастрофа на Чорнобильській АЕС, наслідки якої підвели до введення змін у системі цивільної оборони.

Слід зазначити, що історія становлення служби цивільного захисту України входить до кола інтересів сучасних науковців, що підтверджують наявні публікації О. Бориса, С. Горденко, М. Кулешова, В. Садкового В. Тютюнника [4]. В статті С. Горденко приводиться аналіз та хронологічна послідовність нормативних документів, які були прийняті з набуття незалежності Україною та вплинули на реформування цивільної оборони (далі – ЦО) спочатку в Міністерство з надзвичайних ситуацій (далі – МНС), а згодом в Державну службу України з надзвичайних ситуацій (ДСНС). Значний інтерес у вказаній публікації викликає аналіз документів, які регламентували утворення системи цивільного захисту України [3].

В 1992 році було розпочато вивід ЦО з військового підпорядкування, що затверджено Постановою Кабінету Міністрів України № 35 «Про війська Цивільної оборони» та Указом Президії Верховної Ради України «Про підпорядкування Україні дислокованих на її території

військових частин і підрозділів...», також наказом Міністра Оборони України від 31.01.1992 року «Про передачу військ Цивільної оборони в підпорядкування Штабу Цивільної Оборони України» [10; 19]. Тобто відбувається процес виводу особового складу військ ЦО та інженерних військ Збройних Сил під управління Штабу ЦО України. Цей крок окреслив межі того, що ЦО України є окремим формуванням, функцією якої визначається захист населення від надзвичайних ситуацій природного та техногенного характеру. До ліквідації надзвичайних ситуацій більше не залучається особовий склад Збройних Сил (лише у випадках надзвичайних подій регіонально та державного рівнів). Ці події значно відобразилися на всіх підрозділах, які задіяні в цивільному захисті. Не винятком стали і зміни в переході механізованих й інженерних полків та бригад під підпорядкування Штабу ЦО України та перехід під український прапор, що виконувалося згідно Закону України «Про Цивільну оборону» 1993 року [5]. В цей же час система цивільного захисту продовжує функціонувати у вигляді двох окремих відомств: Штаб ЦО України та Головного управління пожежної охорони МВС України - в такому вигляді відомча структура проіснувала до 1996 року.

У тому ж 1996 році Указом Президента України від 28 жовтня 1996 року № 1005 «Про Міністерство України з питань надзвичайних ситуацій та у справах захисту населення від наслідків Чорнобильської катастрофи» створюється Міністерство з питань надзвичайних ситуацій та у справах захисту населення від наслідків Чорнобильської катастрофи.

Новостворене міністерство стає провідним органом у системі забезпечення державної політики з питань цивільного захисту, а у відповідності дотримання норм та вказівок указу особовий склад військ Цивільної оборони переходить в підпорядкування новоствореного міністерства [14]. На базі військових частин військ цивільної оборони утворюються частини аварійно-рятувальних формувань ЦО Міністерства України з питань надзвичайних ситуацій та у справах захисту населення від наслідків Чорнобильської катастрофи.

Із продовженням розвитку державної політики з цивільного захисту Кабінет Міністрів України вводить в дію постанову Про єдину державну систему запобігання і реагування на надзвичайні ситуації техногенного та природного характеру від 03.08.1998 № 1198. Дана постанова регламентувала дію аварійно-рятувальних підрозділів, а також регулювала залучення військових формувань як допоміжних підрозділів для ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій [12]. Тобто, на законодавчому рівні, аварійно-рятувальні підрозділи вже входять до окремого профільного міністерства, визначається їх діяльність та реагування на надзвичайні ситуації, а в 1999 році приймається Закон України «Про аварійно-рятувальні служби» від 14.12.1999 № 1281-XIV, у якому визначаються основні організаційні та правові засади діяльності аварійно-рятувальних служб, подається визначення різних аварійно-рятувальних служб. Створений чіткий регламент в ліквідації надзвичайних ситуацій різних видів давав змогу розподілити

залучення особового складу та спеціальної техніки для ефективної ліквідації надзвичайної ситуації. [6]. У цьому ж році Кабінетом Міністрів України приймається постанова №2294 від 11.12.1999 року «Про упорядкування робіт з виявлення, знешкодження та знищення вибухонебезпечних пред-метів», де в пунктах визначається наступне:

1. *Міністерству з питань надзвичайних ситуацій та у справах захисту населення від наслідків Чорнобильської катастрофи забезпечити виконання підрозділами військ Цивільної оборони функцій з проведення піротехнічних робіт, пов'язаних із знешкодженням вибухонебезпечних предметів, що залишилися на території України після Другої світової та інших війн. Міністерству оборони до вирішення питання про внесення змін до законодавчих актів, що регулюють діяльність Збройних Сил, стосовно завдань з ліквідації надзвичайних ситуацій, у тому числі з виявлення, знешкодження та знищення вибухонебезпечних предметів, вжити заходів до виконання зазначених завдань підрозділами Збройних Сил у місцевостях, де відсутні відповідні підрозділи військ Цивільної оборони.*

2. *Державному комітетові у справах охорони державного кордону сприяти підрозділам військ Цивільної оборони у роботі, спрямованій на знищення виявлених у внутрішніх водах України на р. Дунаї якірних і проти десантних річкових і морських мін, із залученням сил та засобів Ізмаїльського з'єднання Прикордонних військ.*

3. *Міністерству з питань надзвичайних ситуацій та у справах захисту населення від наслідків*

Чорнобильської катастрофи разом з Міністерством оборони та Державним комітетом у справах охорони державного кордону розробити і затвердити до 30 грудня 1999 р. порядок взаємодії під час виконання робіт з виявлення, знешкодження та знищення вибухонебезпечних предметів, що залишилися на території України після Другої світової та інших війн.

Тобто, на законодавчому рівні було врегульовано питання залучення підрозділів піротехнічних робіт військ ЦО та їх взаємодії з підрозділами Збройних Сил та Прикордонними військами. Значним внеском цієї постанови є те, що тепер проблему розмінування та усунення наслідків Другої світової війни було покладено на піротехнічні підрозділи військ ЦО, а не підрозділів Збройних Сил [13].

У 2003 році Указом Президента України «Про заходи щодо вдосконалення державного управління у сфері пожежної безпеки, захисту населення і територій від наслідків надзвичайних ситуацій» визначався вивід рятувальних підрозділів та установ з підпорядкування МВС з переводом до Міністерства України з питань надзвичайних ситуацій та у справах захисту населення від наслідків Чорнобильської катастрофи [16]. Даний указ сприяв подальшій реорганізації МНС та перебудові ЦО. На цьому етапі розпочинається демілітаризація військ цивільної оборони і перехід до поняття «цивільного захисту».

Згідно Указу Президента України Про Державну програму перетворення військ ЦО України, органів і підрозділів державної пожежної охорони в Оперативно-рятувальну службу цивільного

захисту на період до 2005 року проведено значну кількість заходів з виводу військової техніки зі складу вже утворених підрозділів оперативно-рятувальної служби. Відбувається технічне переоснащення підрозділів аварійно-рятувальним та спеціалізованим обладнанням. Щодо піротехнічних робіт, то за оперативно-рятувальною службою та МНС України закріплюється виконання основної діяльності з піротехнічних робіт знешкодження ВВП часів Другої світової війни.

При цьому йде реформування підрозділів, які проводять піротехнічні роботи, що викладено в пункті 5 та 6 указу:

5) реформуються:

три окремі аварійно-рятувальні загони оперативного реагування (м. Київ, м. Мелітополь, м. Дрогобич) та навчальний центр військ Цивільної оборони України (м. Мерефа) в регіональні рятувальні загони Служби;

три окремі аварійно-рятувальні загони військ Цивільної оборони України (м. Ужгород, селище Лоскутівка Попаснянського району Луганської області, с. Мазанка Сімферопольського району Автономної Республіки Крим) у територіальні підрозділи регіональних рятувальних загонів Служби (відповідно м. Дрогобич, м. Мерефа, м. Мелітополь); окремих аварійно-рятувальний загін військ Цивільної оборони України (м. Керч) у спеціальний морський загін Служби;

1-й загін забезпечення військ Цивільної оборони України (м. Київ) в загін забезпечення Служби;

б) створюється державне підприємство на базі майнового комплексу 2-го загону забезпечення військ Цивільної оборони України

(с. Жеребкове Ананіївського району Одеської області).

В подальшому зазначені підрозділи стануть основними центрами базування піротехніків у службі цивільного захисту [17].

В цей же час починається шлях внутрішніх реформ структури МНС України. Низкою наказів МНС з 2005 по 2010 рік проходять організаційно-штатні заходи з розширення особового складу та поновлення матеріально-технічної бази устаткування та спеціальних технічних засобів для проведення робіт з розмінування території України. Не менш важливим є прийняття наказу Міністерства України з питань надзвичайних ситуацій та у справах захисту населення від наслідків Чорнобильської Катастрофи від 27.05.2008 № 405/223/625/455 «Про організацію робіт з виявлення, знешкодження та знищення вибухонебезпечних предметів на території України та взаємодію під час їх виконання», який регламентував діяльність з розмінування між МНС, військовими та державною службою транспорту. Це дало можливість мати чітке визначення та черговість залучення фахівців з розмінування різних відомств та їх взаємодію на цивільних та відомчих територіях. Значним внеском наказу є визначення підрозділів МНС, які залучалися та забезпечували заходи з розмінування по областях, окрім тих піротехнічних підрозділів, які створювалися при управліннях МНС в областях для швидкого реагування на виклики з влучення та знешкодження ВВП [9].

Продовжуючи діяльність з оптимізації діяльності та

реформуванням структури й організаційно-штатними заходами до 2010 року проходять остаточні зміни в структурі МНС, які відображаються на місцях дислокації та назв підрозділів. В 2012 році на базі МНС утворюється ДСНС України, мета такої зміни є оптимізація системи органів виконавчої влади, в цей же час ДСНС стає тією структурою, яка відповідає за діяльність з ліквідації та запобігання надзвичайних ситуацій та керує всіма органами які забезпечують цивільний захист населення [18].

А в 2014 році вступає в силу Наказ № 853 від 23 липня 2014 р. «Про затвердження Положення про Оперативно-рятувальну службу цивільного захисту», у якому визначена структура Оперативно-рятувальних сил цивільного захисту, до якої, в тому числі, входять центри, що забезпечують піротехнічні роботи:

- Мобільний рятувальний центр швидкого реагування Державної служби України з надзвичайних ситуацій (м. Київ);

- Міжрегіональний центр швидкого реагування Державної служби України з надзвичайних ситуацій (м. Ромни, Сумська обл.);

- Міжрегіональний центр гуманітарного розмінування та швидкого реагування Державної служби України з надзвичайних ситуацій (м. Мерефа, Харківська обл.);

- 2 Спеціальний центр швидкого реагування Державної служби України з надзвичайних ситуацій (м. Дрогобич, Львівська обл.);

- 3 Спеціальний центр швидкого реагування Державної служби України з надзвичайних ситуацій (с. Жеребкове, Одеська обл.).

В такій структурі піротехнічні підрозділи функціонують по сьогодні [8].

Кожен з вищезазначених підрозділів має свою історію становлення в переході з військ ЦО у підрозділи МНС, а потім ДСНС України. Тому доцільним є навести коротку довідку про історичний шлях кожного з центрів.

- Мобільний рятувальний центр швидкого реагування Державної служби України з надзвичайних ситуацій (МРЦШР). У 1991 році був 148-ою окремою мобільною механізованою бригадою військ ЦО України. В 1998 присвоєно почесну назву «Київська», а в 2000 році реформовано в 10-й Київський окремий аварійно-рятувальний загін оперативного реагування Військ ЦО МНС України. В 2004 році перейменовано в 1-й регіональний рятувальний загін ОРС ЦЗ МНС, а вже в 2005 році реформовано в Центральний аварійно-рятувальний загін ОРС ЦЗ МНС. У 2009 році перейменовано у 1-й спеціальний регіональний центр швидкого реагування ОРС ЦЗ МНС, в 2013 році 1-й спеціальний центр швидкого реагування ОРС ЦЗ ДСНС, а в 2015 році переформовано в 1-й спеціальний центр швидкого реагування та гуманітарного розмінування ОРС ЦЗ ДСНС. В 2018 році перейменовано в Мобільний рятувальний центр ДСНС, а в 2019 році перейменовано в Мобільний рятувальний центр швидкого реагування ДСНС.

- Міжрегіональний центр швидкого реагування Державної служби України з надзвичайних ситуацій (МЦШР). У 1996 році являв собою 76-й окремий інженерно-аеродромний батальйон, який передано до складу сил Міністерства

України з питань надзвичайних ситуацій та в справах захисту населення від наслідків Чорнобильської катастрофи, а згодом сформовано 76-й Окремий аварійно-рятувальний батальйон військ ЦО. В 2005 році реорганізовано у Спеціальний аварійно-рятувальний загін ОРС ЦЗ МНС України, а в 2009 році реорганізовано у 2-й Спеціальний регіональний центр швидкого реагування ОРС ЦЗ МНС України, а з 2013 року реформовано в Міжрегіональний центр швидкого реагування.

- Міжрегіональний центр гуманітарного розмінування та швидкого реагування Державної служби України з надзвичайних ситуацій (МЦГРШР). У 1991 році присвоєно найменування 238 Окремої учбової бригади ЦО, а в 1999 році присвоєно почесне найменування «Харківська». В 2004 році перейменовано на 2-й Регіональний рятувальний загін. Слід зазначити, що з 2005 року наказами МНС України та Міністерства освіти та науки України на базі загону створено Навчальний центр ОРС ЦЗ. В 2020 році створено Міжрегіональний центр гуманітарного розмінування та швидкого реагування ДСНС України створений відповідно до Наказу ДСНС України №497 від 07.09.2020.

- 2-й Спеціальний центр швидкого реагування Державної служби України з надзвичайних ситуацій (2 СЦШР). До 1992 року був 261-м окремим механізованим полком ЦО, а в 1993 році переформований в 155-у Окрему мобільну механізовану бригаду ЦО. У 2000 році перейменовано в 12-й Окремий аварійно-рятувальний загін оперативного реагування МНС України, а в 2005 в 3-й Регіональний

рятувальний загін МНС України, а того ж року на його базі сформовано 1-й Аварійно-рятувальний загін ОРС ЦЗ МНС України. У 2008 році шляхом реорганізації сформовано 6-й Спеціальний регіональний центр швидкого реагування ОРС ЦЗ МНС України, а в 2010 році перейменовано у 3-й Спеціальний регіональний центр швидкого реагування ОРС ЦЗ МНС України, в 2013 році перейменовано 2-й Спеціальний центр швидкого реагування Державної служби України з надзвичайних ситуацій.

- 3-й Спеціальний центр швидкого реагування Державної служби України з надзвичайних ситуацій (3 СЦШР). Починаючи з 1991 року центр бере свій початок з військової частини №32154, в 1994 році перейменовується в частину в/ч А-2251, а в 2003 році перейменовано в частину в/ч Д1002 яка входить в підпорядкування військ ЦО. У 2005 році на базі частини сформовано Спеціальний загін ОРС ЦЗ, а в 2009 році реорганізований у 5-й Спеціальний регіональний центр швидкого реагування ОРС ЦЗ. В 2010 році перейменовано у 4-й Спеціальний регіональний центр швидкого реагування ОРС ЦЗ та розширено штат особового складу. У 2011 році СРЦШР ОРС ЦЗ перейменовано у Базу зберігання, ремонту техніки та аварійно-рятувальних робіт Головного управління МНС України в Одеській області, а в 2011 році перейменовано в Базу зберігання, ремонту техніки та аварійно-рятувальних робіт МНС України. В 2016 році Базу ресурсного забезпечення та аварійно-рятувальних робіт Державної служби України з надзвичайних ситуацій перейменовано на 3-й Спеціальний

центр швидкого реагування Державної служби України з надзвичайних ситуацій.

Проаналізувавши історичний шлях служби цивільного захисту та Оперативно-рятувальних сил визначено, що тривалий перехід від військ ЦО до ДСНС України накладає значний відбиток на формування сприйняття діяльності інженерних, а саме піротехнічних підрозділів населенням.

Проблемою сприйняття службовців різних відомчих служб є сформований імідж працівників та самої служби. На формування іміджу впливає значна кількість факторів, серед яких: висвітлення діяльності підрозділів в ЗМІ, робота з населенням, зовнішній вигляд фахівців, їх формений одяг, проведення реформ на законодавчому рівні і їх висвітлення та ін. Докладно про проблему іміджу офіцера ДСНС викладено в публікації В. Боснюка, де автор визначає як зовнішні фактори, які впливають на сприйняття рятувальника як помічника, так і внутрішні передумови, складність проходження служби та можливість вступити до лав ДСНС [2].

Слід відзначити, що не всі професії в службі порятунку завжди сприймалися як допоміжні, особливо це стосується піротехніків ДСНС. Слід враховувати попередній аналіз становлення служби, що піротехнічні підрозділи довгий час знаходилися у військах ЦО. Це, а також недостатнє висвітлення їх діяльності в ЗМІ, значно впливало на їх сприйняття населенням. Ситуація зі сприйняттям і відмінністю піротехніків ДСНС від саперів інших відомств стала змінюватися із проведенням робіт з гуманітарного розмінування,

висвітленням діяльності та звітності в ЗМІ, проведенням навчальної роботи з населенням різних вікових категорій. Визначені чинники дали змогу створити чіткий образ фахівців-піротехніків ДСНС України та показати саме їх внесок в створенні безпечних умов для життя.

Метою статті є теоретичний аналіз історії становлення піротехнічних підрозділів в системі цивільного захисту України та визначення динаміки формування іміджу фахівця-піротехніка ДСНС.

Методи дослідження. З метою визначення динаміки іміджу фахівців-піротехніків ДСНС, в дослідженні використано метод контент-аналізу. Для проведення контент-аналізу нами було зібрано 60 репортажів з сайтів новин за час від 2005 по 2024 рік, де відображалось виконання діяльності піротехніками ДСНС. Відбір репортажів правдився за критеріями:

- використання визначення «піротехніки»;
- наявне зображення фахівців-піротехніків.

Матеріали були отримані з відкритих інтернет-джерел та сайтів новин.

Результати. Отримані результати проведеного контент-аналізу змісту репортажів дали змогу виявити, як описувалася діяльність піротехніків служби цивільного захисту в різних роках так як висвітлювалася діяльність піротехнічних підрозділів.

Варто зазначити, що за період з 2005 по 2008 роки висвітлення діяльності піротехніків не мало значного поширення, окрім випадків де проводилася робота з вилучення ВВП великої кількості та ліквідації надзвичайних ситуацій на військових арсеналах.

Тому репортажі, які склали загальну вибірку розділялися за наступними критеріями:

- *Зовнішній вигляд піротехніків та відмінні ознаки форменого одягу.* Отримані результати дозволяють говорити про те, що зовнішній вигляд піротехніків, станом на 2005 – 2011 роки, не відрізнявся від військових (48,5%). Варто зауважити, що піротехніками ЦО та МНС використовувалися такі ж комплекти захисного та професійного спорядження, що й у військовослужбовців Збройних Сил. Починаючи з 2012 року, з переходом у ДСНС України, піротехніками використовується захисне спорядження зі знаками розрізнення ДСНС та використовується статутна форма служби порятунку (51,5%).

- *Згадування термінів «піротехнік», «сапер».* Одним із найважливіших критеріїв, які впливають на сприйняття професійної діяльності службовців ДСНС є висвітлення діяльності у ЗМІ. Найчастіше в новинах піротехніків узагальнюють з саперами. Але починаючи з переходу до ДСНС є тенденція з розрізнення фахівців з розмінування різних відомств. Так з вибірки репортажів про діяльність піротехніків за 2005-2011 роки термін «сапер» використовувався у (80,6%), а термін «піротехніки» в (19,4%) випадках. Значної відмінності ситуація набула з утворенням ДСНС, починаючи з 2012 року, і по сьогодні, термін «піротехнік» використовується в (78,7%), а термін «сапер» у (21,3%) репортажів. Така тенденція має позитивний вплив у площині професійного іміджу та дає чітке розрізнення в термінології сапер та піротехнік серед населення.

- Згадування відомчої структури до якої відносилися фахівці з розмінування. Аналіз репортажів з 2005 по 2024 рік дозволив відзначити, що у деякій кількості репортажів про діяльність піротехніків не зазначалося, з якої вони служби. На нашу думку, така інформація могла давати хибне уявлення про діяльність піротехнічних підрозділів служби порятунку. Так, у вибірці репортажів з 2005 по 2011 роки згадування служби порятунку відмічалось в (38,6%) репортажів, а в (61,4%) репортажів нехтувалося згадування МНС України. Інша тенденція простежується починаючи з 2012 року. Вибірка репортажів з цього часового проміжку показує, що в (86,7%) фіксується згадування самого відомства ДСНС України, а в (13,3%) репортажів новин служба не згадується. Слід відзначити, що збільшення кількості згадування служби ДСНС в репортажах частіше з'являється і початку 2015 року. Така тенденція має позитивний вплив на розрізнення службовців різних відомств, що формує позитивний імідж піротехніків ДСНС, як фахівців, що допомагають населенню з проблемою небезпечних знахідок - ВВП, особливо в тих районах де проходили активні бойові дії.

Після початку широко-масштабного вторгнення ДСНС активно проводить навчально-інформаційну кампанію із мінної безпеки до якої залучаються як самі піротехніки ДСНС та відомі особистості, а інформаційний матеріал подається у всіх можливих форматах та направлене на всі вікові категорії населення.

Обговорення результатів. Безумовно, на сьогоднішній день

образ піротехніка ДСНС як рятувальника та помічника, здебільшого, склався відносно нещодавно. Значною мірою на це вплинуло остаточне нормативно-правове становлення ДСНС, встановлення ознак розрізнення від інших служб та більш чітка подача інформації про діяльність служби в ЗМІ.

Переходячи до обговорення результатів проведеного контент-аналізу, відзначимо, що ці результати дають змогу простежити динаміку об'єктивних чинників, які впливають на професійний імідж піротехніка.

1. Сьогодні піротехніки ДСНС мають формений одяг та захисне спорядження встановленого зразка з усіма відмінними ознаками ДСНС (51,5%). Це значною мірою впливає на сприйняття працівників служби населенням, що, в свою чергу, формує візуальний образ саме піротехніка ДСНС.

2. Застосування точної термінології та назви професії. З отриманих результатів по вибірці репортажів з новин ми відзначаємо наступну динаміку, що у період з 2005 по 2011 роки вживання терміну «піротехнік» було недостатньо (19,4%), а починаючи з 2012 року ця відсоткова частка склала вже 78,7%. Така позитивна динаміка має додатковий вплив на формування професійного іміджу та більш чітке сприйняття населенням піротехніків та їх діяльності.

3. Не менш важливим є згадування самої відомчої структури. У період з 2005 по 2011 рік згадування МНС України в новинах про діяльність піротехніків було визначено у частці (38,6%) від загальної кількості репортажів за цей

проміжок часу. Значно більшою відсотковою часткою, а саме (86,7%) відзначаються у вибірці репортажів після 2012 року. Отримані результати за цим критерієм показують важливість згадування самої служби, що значно впливає на імідж не тільки професії піротехнік, а й самої служби з надзвичайних ситуацій.

Визначені критерії на основі проведеного контент-аналізу є незначною часткою визначення проблеми іміджу піротехніка ДСНС України, але в той же час показує динаміку важливості відображення внеску в забезпечення безпеки населення від мінної загрози та формування образу «Героя без зброї».

Висновки. Отже, сприйняття професії піротехніка ДСНС та формування його іміджу серед населення пов'язане не лише з проблемами висвітлення їхньої діяльності у ЗМІ, а й з історичними аспектами становлення цієї служби. Значну несприятливу роль у формуванні професійного іміджу впливало те, що піротехнічні підрозділи формувалися на базі військ ЦО, згодом відбувався тривалий перехід до МНС України, а з часом перехід в ДСНС. Такі зміни на законодавчому рівні не давали змогу чітко сформулювати образ фахівця-піротехніка у населення, а лише узагальнювало всіх фахівців із саперної діяльності. Підтвердження цього висновку відображено в результатах контент-аналізу, де відсоткові різниці у висвітленні діяльності піротехніків у різні роки показують динаміку та важливості акцентування на виконанні діяльності саме фахівцями-піротехніками ДСНС України.

На превеликий жаль зростання рівню позитивного сприйняття

населенням діяльності піротехніків ДСНС, зокрема, їх роботи з гуманітарного розмінування, відбулось через широкомасштабне вторгнення в Україну. Ми відзначаємо, що отримані результати в подальшому знайдуть відображення в наступних дослідженнях іміджу Державної служби України з надзвичайних ситуацій.

Література

1. Борис О. Історичні тенденції формування та розвитку системи цивільного захисту в Україні та світі. Електронний журнал «Державне управління: удосконалення та розвиток». 2016. № 1. URL: <http://www.dy.nauka.com.ua/?op=1&z=1329> (дата звернення: 12.10.2024).
2. Боснюк В.Ф. Особливості формування іміджу Державної служби України з надзвичайних ситуацій. Матеріали 18 Всеукраїнської науково-практичної конференції рятувальників: “Сучасний стан цивільного захисту України: перспективи та шляхи до європейського простору” (Київ, 11-12 жовтня 2016 року). Київ: ІДУЦЗ, 2016. С. 62-65.
3. Горденко С. Історія розвитку і становлення цивільного захисту України. Східноєвропейський історичний вісник. Спецвипуск 3, 2018. С. 158-163.
4. Державна система цивільного захисту: навч. посіб. М. М. Кулешов, В. П. Садковий, В. В. Тютюнник. Х.: НУЦЗУ, 2020. 232 с.
5. Закон України від 03.02.1993 р. № 2974–ХІІ «Про цивільну оборону України». м. Київ. URL <http://zakon.rada.gov.ua/go/2974-12> (дата звернення: 14.10.2024).

6. Закон України від 14.12.1999 № 1281-XIV «Про аварійно-рятувальні служби»: станом на 1 лип. 2013 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1281-14#Text> (дата звернення: 18.10.2024).

7. Закон України від 08.06.2000 № 1809-III «Про захист населення і територій від надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру»: станом на 1 лип. 2013 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1809-14#Text> (дата звернення: 14.10.2024).

8. Наказ М-ва внутр. справ України від 03.07.2014 № 631 «Про затвердження Положення про Оперативно-рятувальну службу цивільного захисту Державної служби України з надзвичайних ситуацій»: станом на 16 лют. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0853-14#Text> (дата звернення: 15.10.2024).

9. Наказ М-ва України з питань надзвич. ситуацій та у справах зах. населення від наслідків Чорнобил. катастрофи від 27.05.2008 № 405/223/625/455 «Про організацію робіт з виявлення, знешкодження та знищення вибухонебезпечних предметів на території України та взаємодію під час їх виконання»: станом на 21 лип. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0591-08#Text> (дата звернення: 13.10.2024).

10. Постанова Кабінету Міністрів України від 28.01.1992 № 35 «Про війська Цивільної оборони України»: станом на 27 груд. 2001 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/35-92-п#Text> (дата звернення: 11.10.2024).

11. Постанова Кабінету Міністрів України від 10.05.1994 №

299 «Про затвердження Положення про Цивільну оборону України»: станом на 31 січ. 2014 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/299-94-п#Text> (дата звернення: 11.10.2024).

12. Постанова Кабінету Міністрів України від 03.08.1998 № 1198 «Про єдину державну систему запобігання і реагування на надзвичайні ситуації техногенного та природного характеру»: станом на 31 січ. 2014 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1198-98-п#Text> (дата звернення: 06.10.2024).

13. Постанова Кабінету Міністрів України від 11.12.1999 № 2294 «Про упорядкування робіт з виявлення, знешкодження та знищення вибухонебезпечних предметів»: перша редакція URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2294-99-п#Text> (дата звернення: 15.10.2024).

14. Указ Президента України від 28.10.1996 № 1005/96 «Про Міністерство України з питань надзвичайних ситуацій та у справах захисту населення від наслідків Чорнобильської катастрофи»: станом на 6 квіт. 2004 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1005/96#Text> (дата звернення: 04.10.2024).

15. Указ Президента України від 25.07.2002 № 664/2002 «Про Державну програму перетворення військ Цивільної оборони України у Державну службу цивільного захисту»: станом на 20 січ. 2004 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/664/2002#Text> (дата звернення: 12.10.2024).

16. Указ Президента України від 27.01.2003 № 47/2003 «Про заходи щодо вдосконалення державного

управління у сфері пожежної безпеки, захисту населення і територій від наслідків надзвичайних ситуацій». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/47/2003#Text> (дата звернення: 19.11.2024).

17. Указ Президента України від 19.12.2003 № 1467/2003 «Про Державну програму перетворення військ Цивільної оборони України, органів і підрозділів державної пожежної охорони в Оперативно-рятувальну службу цивільного захисту» на період до 2005 року: станом на 15 січ. 2006 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1467/2003#Text> (дата звернення: 13.10.2024).

18. Указ Президента України від 24.12.2012 № 726/2012 «Про деякі

заходи з оптимізації системи центральних органів виконавчої влади»: станом на 12 берез. 2014 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/726/2012#Text> (дата звернення: 14.10.2024).

19. Указ Президії Верхов. Ради України від 07.10.1991 № 1608-XII. Про підпорядкування Україні дислокованих на її території військових частин і підрозділів залізничних військ СРСР, військ урядового зв'язку КДБ СРСР і Цивільної оборони СРСР та військової техніки і майна Міністерства оборони СРСР, переданих безоплатно нав: URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1608-12#Text> (дата звернення: 11.10.2024).

*V. Platonov, Ph.D. in Psychology, Research Associate of the Laboratory
National University of Civil Protection of Ukraine*

DEMINERS SES OF UKRAINE: FROM THE HISTORY OF SERVICE FORMATION TO THE SYMBOL OF "HEROES WITHOUT WEAPONS"

The article addresses the issue of the establishment of the pyrotechnician profession within the State Emergency Service (SES) in terms of both legal regulation and public image. In this case, we believe that the clarity of legislation and the establishment of a legal framework and statutes shape not only the external image of the service itself but also its employees.

The analysis of documents shows the transformation path of the rescue service and its units, which was influenced by numerous transitions from former agencies to the newly created Ministry of Emergency Situations. This led to a misperception of the pyrotechnicians' work, as they were often equated with military formations of the Armed Forces. However, with the final establishment of the service within SES, the situation changed positively in the perception of pyrotechnicians as employees of the SES, as well as in the importance of their contribution to ensuring public safety.

The results of the content analysis indicate a shift in the dynamics of how pyrotechnic unit workers, the departmental structure, and their activities are perceived. The main criteria affecting the general perception of the service and its image include the established uniform, protective gear, media coverage, and the precise mention of the profession and agency name. It has been determined that before the formation of SES, there was neglect in the use of clear terminology and mention of the rescue service, with information often presented in a generalized manner. This had a negative impact, leading to a misperception by the public of the pyrotechnicians' activities within the rescue service. Essentially, a generalized image of rescue service specialists was created, equating them with military personnel of the Armed Forces.

In today's reality, this situation has shown positive dynamics in distinguishing SES pyrotechnicians as specialists in humanitarian demining, separating them from employees of other agencies performing sapper activities.

Keywords: deminer, sapper, humanitarian demining, history of service formation, image of the State Emergency Service of Ukraine, dynamics of the deminer's image in society, perception of the deminer's image.

References

1. Borys, O. (2016). Istorychni tendentsii formuvannia ta rozvytku systemy tsyvilnoho zakhystu v Ukraini ta sviti [Historical Trends in the Formation and Development of the Civil Protection System in Ukraine and the World]. *Elektronnyi zhurnal «Derzhavne upravlinnia: udoskonalennia ta rozvytok» – Electronic Journal "Public Administration: Improvement and Development"*, 1. URL: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=1329> (accessed: 12.10.2024) [in Ukrainian].
2. Bosniuk, V.F. (2016). Osoblyvosti formuvannia imidzhu Derzhavnoi sluzhby Ukrainy z nadzvychainykh sytuatsii [Peculiarities of the Formation of the Image of the State Emergency Service of Ukraine]. *Materialy 18 Vseukrainskoi naukovo-praktychnoi konferentsii riaturalnykh: "Suchasnyi stan tsyvilnoho zakhystu Ukrainy: perspektyvy ta shliakhy do yevropeiskoho prostoru"* (Kyiv, 11–12 zhovtnia 2016 roku). Kyiv: IDUTsZ, 62–65 [in Ukrainian].
3. Hordenko, S. (2018). Istoriiia rozvytku i stanovlennia tsyvilnoho zakhystu Ukrainy [The History of the Development and Formation of Civil Protection in Ukraine]. *Skhidnoevropeyskyi istorychnyi visnyk – East European Historical Bulletin, Special Issue 3*. 158–163 [in Ukrainian].
4. Kuleshov, M.M., Sadkovyi, V.P., & Tiutiunyk, V.V. (2020). *Derzhavna systema tsyvilnoho zakhystu: navchalnyi posibnyk [The State Civil Protection System: A Textbook]*. Kharkiv: NUTsZU, 232 p. [in Ukrainian].
5. Zakon Ukrainy vid 03.02.1993 № 2974-XII «Pro tsyvilnu oboronu Ukrainy» [Law of Ukraine dated 03.02.1993 No. 2974-XII "On Civil Defense of Ukraine"]. Kyiv. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/go/2974-12> (accessed: 14.10.2024) [in Ukrainian].
6. Zakon Ukrainy vid 14.12.1999 № 1281-XIV «Pro avariinoriaturalni sluzhby» [Law of Ukraine dated 14.12.1999 No. 1281-XIV "On Emergency Rescue Services"]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1281-14#Text> (accessed: 18.10.2024) [in Ukrainian].
7. Zakon Ukrainy vid 08.06.2000 № 1809-III «Pro zakhyst naselennia i terytorii vid nadzvychainykh sytuatsii tekhnogennoho ta pryrodnoho kharakteru» [Law of Ukraine dated 08.06.2000 No. 1809-III "On the Protection of the Population and Territories from Emergencies of Technogenic and Natural Nature"]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1809-14#Text> (accessed: 14.10.2024) [in Ukrainian].
8. Nakaz M-va vnutrishnikh sprav Ukrainy vid 03.07.2014 № 631 «Pro zatverdzhennia Polozhennia pro Operativno-riaturalnu sluzhbu tsyvilnoho zakhystu Derzhavnoi sluzhby Ukrainy z nadzvychainykh sytuatsii» [Order of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine dated 03.07.2014 No. 631 "On the Approval of the Regulation on

the Operational and Rescue Service of Civil Protection of the State Emergency Service of Ukraine"]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0853-14#Text> (accessed: 15.10.2024) [in Ukrainian].

9. Nakaz M-va Ukrainy z pytan nadzvychainykh sytuatsii vid 27.05.2008 № 405/223/625/455 «Pro orhanizatsiiu robit z vyivlennia, zneshkodzhennia ta znyshchennia vybukhonebezpechnykh predmetiv na terytorii Ukrainy ta vzaiemodii pid chas yikh vykonannia» [Order of the Ministry of Emergencies of Ukraine dated 27.05.2008 No. 405/223/625/455 "On the Organization of Work for the Detection, Neutralization, and Destruction of Explosive Objects in Ukraine and Interaction During Their Execution"]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0591-08#Text> (accessed: 13.10.2024) [in Ukrainian].

10. Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 28.01.1992 № 35 «Pro viiska Tsyvilnoi oborony Ukrainy» [Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated 28.01.1992 No. 35 "On the Civil Defense Forces of Ukraine"]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/35-92-п#Text> (accessed: 11.10.2024) [in Ukrainian].

11. Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 10.05.1994 № 299 «Pro zatverdzhennia Polozhennia pro Tsyvilnu oboronu Ukrainy» [Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated 10.05.1994 No. 299 "On Approval of the Regulation on Civil Defense of Ukraine"]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/299-94-п#Text> (accessed: 11.10.2024) [in Ukrainian].

12. Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 03.08.1998 № 1198 «Pro yedynu derzhavnu systemu zapobihannia i reaktsii na nadzvychaini sytuatsii tekhnohennoho ta pryrodnoho

kharakteru» [Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated 03.08.1998 No. 1198 "On the Unified State System of Prevention and Response to Emergencies of Technogenic and Natural Nature"]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1198-98-п#Text> (accessed: 06.10.2024) [in Ukrainian].

13. Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 11.12.1999 № 2294 «Pro uporiadkuvannia robit z vyivlennia, zneshkodzhennia ta znyshchennia vybukhonebezpechnykh predmetiv» [Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated 11.12.1999 No. 2294 "On the Regulation of Works on the Detection, Neutralization, and Destruction of Explosive Objects"]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2294-99-п#Text> (accessed: 15.10.2024) [in Ukrainian].

14. Ukaz Prezydenta Ukrainy vid 28.10.1996 № 1005/96 «Pro Ministerstvo Ukrainy z pytan nadzvychainykh sytuatsii ta u spravakh zakhystu naseleennia vid naslidkiv Chornobylskoi katastrofy» [Decree of the President of Ukraine dated 28.10.1996 No. 1005/96 "On the Ministry of Ukraine for Emergencies and Population Protection from the Consequences of the Chernobyl Disaster"]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1005/96#Text> (accessed: 04.10.2024) [in Ukrainian].

15. Ukaz Prezydenta Ukrainy vid 25.07.2002 № 664/2002 «Pro Derzhavnu prohramu peretvorennia viisk Tsyvilnoi oborony Ukrainy u Derzhavnu sluzhbu tsyvilnoho zakhystu» [Decree of the President of Ukraine dated 25.07.2002 No. 664/2002 "On the State Program for the Transformation of Civil Defense Forces of Ukraine into the State Civil Protection Service"]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/664>

/2002#Text (accessed: 12.10.2024) [in Ukrainian].

16. Ukaz Prezydenta Ukrainy vid 27.01.2003 № 47/2003 «Pro zakhody shchodo vdoskonalennia derzhavnoho upravlinnia u sferi pozhezhnoi bezpeky, zakhystu naselennia i terytorii vid naslidkiv nadzvychainykh sytuatsii» [Decree of the President of Ukraine dated 27.01.2003 No. 47/2003 "On Measures to Improve Public Administration in the Field of Fire Safety, Protection of Population and Territories from Emergencies"]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/47/2003#Text> (accessed: 19.11.2024) [in Ukrainian].

17. Ukaz Prezydenta Ukrainy vid 19.12.2003 № 1467/2003 «Pro Derzhavnu prohramu peretvorennia viisk Tsyvilnoi oborony Ukrainy, orhaniv i pidrozdiliv derzhavnoi pozhezhnoi okhorony v Operatyvno-riatuvalnu sluzhbu tsyvilnoho zakhystu» [Decree of the President of Ukraine dated 19.12.2003 No. 1467/2003 "On the State Program for the Transformation of Civil Defense Forces, State Fire Protection Units into the Operational and Rescue Service of Civil Protection"]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1467/2003#Text> (accessed: 12.10.2024) [in Ukrainian].

7/2003#Text (accessed: 13.10.2024) [in Ukrainian].

18. Pro deiaki zakhody z optymizatsii systemy tsentralnykh orhaniv vykonavchoi vlady: Ukaz Prezydenta Ukrainy vid 24.12.2012 № 726/2012 [On Some Measures to Optimize the System of Central Executive Bodies: Decree of the President of Ukraine dated 24.12.2012 No. 726/2012]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/726/2012#Text> (accessed: 14.10.2024) [in Ukrainian].

19. Ukaz Prezydii Verkhovnoi Rady Ukrainy vid 07.10.1991 № 1608-XII «Pro pidporiadkuvannia Ukraini dyslokovanykh na ii terytorii viiskovykh chastyn i pidrozdiliv zaliznychnykh viisk SRSR, viisk uriadovoho zviazku KDB SRSR i Tsyvilnoi oborony SRSR ta viiskovoi tekhniky i maina Ministerstva oborony SRSR» [Decree of the Presidium of the Verkhovna Rada of Ukraine dated 07.10.1991 No. 1608-XII "On the Subordination to Ukraine of Military Units and Subdivisions of the Soviet Union Located on Its Territory"]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1608-12#Text> (accessed: 11.10.2024) [in Ukrainian].

Надійшла до редколегії: 15.10.2024
Прийнята до друку: 20.10.2024